Соборний
МАЙДАН

Міністерство регіонального розвитку та будівництва України

3 (39) травень-червень 2010 р.

Національний заповідник «Глухів»

Світлана ЖУКОВА
Заступник генерального директора НЗ «Глухів»

Пам'ятник П.О. Румянцеву-Задунайському у Глухові

У вирі сучасного життя ми інколи не замислюємось, чого хочемо насправді, а тим більше не можемо передбачити наслідки своїх вчинків. Хтось десь колись сказав чи написав: «Той, хто забуває своє минуле, приречений повторювати його знову і знову». Цей вислів стосується багатьох сфер людської діяльності, але, мабуть, найяскравіше простежується в нашому відношенні до історичних подій, зокрема до особистостей, які власне і творили цю історію.

Колись, ще до жовтневого перевороту, на території міського скверу можна було побачити бронзовий пам'ятникграфу,генерал-фельдмаршалу, генерал-губернатору Малоросії, президенту другої Малоросійської колегії Петру Олександровичу Румянцеву-Задунайському. Пам'ятник установили в Глухові у 1866 році. До цього твір скульптора Жака Домініка Рашета, відлитий у Санкт-Петербурзі в 1793 р., знаходився в маєтку Ляличі Суразького повіту Чернігівської губернії. Ця садиба належала Петру Васильовичу Завадовському – бойовому товаришу П.О. Румянцева-Задунайського під час війни з Туреччиною (1768-1774), графу, сенатору, члену Державної Ради. У 1780-1790-х рр. П.В. Завадовський здійснив у Ляличах за проектом відомого столичного архітектора Джакомо Кваренгі будівництво цілого садибного комплексу, який складався з головного великого будинку палацевого типу з галереями і флігелями, господарських і службових приміщень, церкви і пейзажного парку з різноманітними «витівками». Мабуть із великої шани до свого бойового командира і учителя господар маєтку і замовив пам'ятник у вигляді статуї воїна-переможця в античних обладунках із турецькими

Пам'ятник П.О.Румянцеву-Задунайському у міському сквері

трофеями у ніг. Побачивши витвір Рашета у Ляличах, російський державний діяч, байкар і поет Іван Іванович Дмитрієв (1760-1837) склав наступну поезію.

Надпись к бронзовой статуе фельдмаршала графа Румянцева-Задунайского, поставленной графом Завадовским в его деревне

Почтенный лик!
Когда б ты был изображен
с перуном пламенным
на берегах Кагула,
где гордый мусульман
растерзан, низложен,
и где земля в крови
несчастных жертв тонула,
тогда бы, на тебя взирая,
каждый рек:
«Румянцев, славный вождь!», –
и мимо бы протек.
Но здесь, здесь всяк тебя
прохожий лобызает:
здесь не герой в тебе блистает,
прославивший себя единою войной,
обрызган кровию врагов
среди сражений,
но друг, но ближний мой
и благотворный гений! (1795)

Після смерті господаря Ляличі успадкував його другий син, який незабаром продав садибу родині Енгельгардів. Згодом маєток кілька разів переходив від одних власників до інших, поступово втрачаючи первинний вигляд. На початку XX ст. його остаточно занедбали.

Така доля могла спіткати і пам'ятник. Дізнавшись про черговий продаж лялицького майна, чернігівський губернатор С.П. Голіцин восени 1865 р. вирішив викупити бронзову статую П.О. Румянцева-Задунайського вагою 2,5 т і подарувати її Глухову. Вона була придбана в Смоленську за 1500 крб. Глухівський міський голова виявив готовність взяти на свій рахунок улаштування пристойного п'єдесталу, а міська громадськість на зібрані кошти викликалась зробити чавунну огорожу, що і було зроблено. Так у міському сквері недалеко від будинку «присутственних місць», спорудженому на підмурках знищеної у полум'ї нищівної пожежі 1784 р. другої Малоросійської колегії (1764-1782 рр.), з'явилася бронзова

Продовження на стор. 2

Продовження. Початок на стор. 1

постать її президента. Вона простояла тут до 1919 р. У щоденнику свідка подій тих буремних років читаємо: «В 1919 году, в конце зимы, в одно из воскресений на проезде Базарной площади города (близ памятника Терещенко) состоялся большой митинг, после которого при большом стечении глуховчан были сброшены памятники Терещенко и Румянцеву. На следующий день по городу были расклеены объявления, в которых говорилось, что взявшие в свои руки власть рабочие и крестьяне сбросили ненавистных им тиранов – капиталиста-мироеда Терещенко и царского прислужника-милитариста Румянцева...

Празднование Первомая 1920 года в Глухове началось с митинга, который состоялся на Румянцевском бульваре. Трибуной для ораторов служил пъедестал памятника Румянцеву...

Большой митинг, посвящённый третьей годовщине Октябрьской революции, также проходил на Румянцевском бульваре. Здесь, на том месте, где предже стоял памятник Румянцеву, был воздвигнут монумент «Маяк революции». Он представлял собой красную пирамиду примерно шестиметровой высоты. Пирамида была сшита из деревянных досок, окрашенных в красный цвет. Получилось так, что

Пам'ятник П.О.Румянцеву-Задунайському у краєзнавчому музеї

«Маяк» скрыл внутри себя пъедестал стоявшей на нём статуи Румянцева. Рядом была сделана трибуна для ораторов. Именно с этого момента здесь стали проводиться общегородские первомайские и октябрьские митинги трудящихся Глухова».

Скульптура ж генерал-губернатора Малоросії потрапила до фондів міського краєзнавчого музею, який на той час (як і з 2002 р.) розташовувався у будинку «Дворянське зібрання». У 1930 році музейні експонати перевезли до Трьох-Анастасіївської церкви, але витвору Жака Домініка Рашета серед них місцеві старожили вже не пригадують. Вочевидь, він залишився стояти на своєму місці, аж поки за часів фашистської окупації не був вивезений до Німеччини. Після звільнення міста начебто випадково була знайдена голова статуї, проте виявити її подальшу долю доки ще не вдалося.

Від подій того далекого зимового дня 1919 року нас відділяє майже століття, упродовж якого періодично проходили і тривають кампанії по знесенню пам'ятників одним і встановленню на їх п'єдесталах іншим. Із шаленою швидкістю завдяки наступу цивілізації змінюється світ навколо нас. Здавалося, що і людина, що є невід'ємною частиною цього світу, повинна вдосконалюватись, роблячи висновки з власних помилок. Не виходить...

Андрій ГРИЦЕНКО

Історик

Легенди доповнюють історію

Народні оповідання, перекази та легенди відносяться до окремої групи усних історичних джерел. Однак, несучи в собі певну міфологізацію, вони допомагають більше осягнути події сивої давнини.

Читачеві пропонується легенда про козацьку Січ біля с. Слоут Глухівського району. При її аналізі із застосуванням знань про події того часу розгляд історії українсько-польського протистояння в нашому краї в 1663-1664 роках стає більш повним.

Одразу ж після свого заснування в середині XVII ст. козацьке село Слоут потрапило на орбіту міжнародної політики. Самостійні устремління гетьмана Івана Виговського були не до вподоби Російській державі, та й люди нашого краю відчули тяготи українсько-російської війни 1658-1659 років.

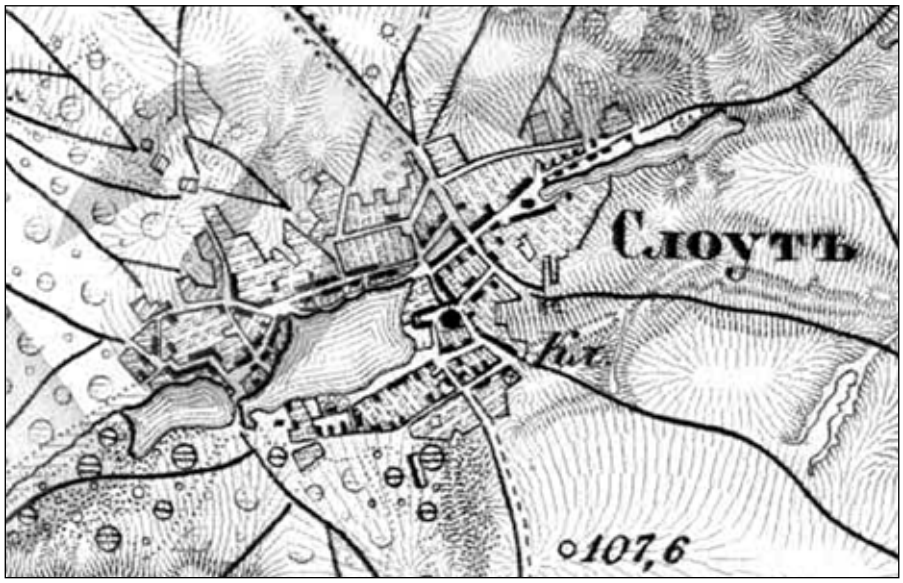

Князь Ф.Ф. Куракін, що командував російським військом, так і не зміг взяти силою обложений Глухів. Свою лють він виявив через спустошення Глухівського повіту. Безперечно, що постраждав тоді ще і недобудований, а тому і не укріплений як слід Слоут.

У травні 1659 р., незадовго до так званої Конотопської битви, слоутчани в складі тисячного козацького загону Глухівського полку на чолі з наказним полковником Л. Бутом та глухівським сотником П. Уманцем пішли за російський кордон. Козаки «повоювали» цілий ряд сіл між Севським і Рильськом, «і багатьох повітових людей у тих селах побили й у полон побрали, і кінські табуни й худобу відігнали».

За іншими даними Глухівський особливий полк існував лише з весни 1663 до осені 1665 року. Принаймні точних даних про сотні, які до нього входили, немає. В зазначений час керували ним Кирило Гуляницький, а потім Василь Черкащениця.

На початку 1664 року в нашому краї з новою силою розгорнувся польсько-російський конфлікт, роздмуханий протистоянням гетьманів обох сторін Дніпра – правобережного Петра Тетері (близько 1620 – 1671 рр.) і лівобережного Івана Брюховецького (? – 1668). Обидва прагнули заволодіти всією територією України, і в цьому їх підтримували їхні нові господарі.

Уже в січні 1664 року польсько-українське військо на чолі з самим польським королем Яном II Казимиром (1609 – 1672) оточило Глухів. Після декількох тижнів безрезультатної облоги і під тиском небезпеки бути оточеним українсько-російськими військами, що наближались до міста, було ухвалене рішення про відступ.

Татарське військо, найняте польським королем, чинило справжній грабіж та наругу над жителям сіл (в тому числі і Слоута), що знаходились північніше Глухова. Лише звістка про наступ російських воєвод із Путивля та Брянська змусила їх повернутись у польський табір.

«Похід Королівський розпочався од Глухова на Новгород-Сіверський, – розповідає автор «Історії Русів». – Авангардом були й по дорозі все плюндрували та палили війська Козацькі Задніпровські, авар'єргардійшовкоронний Гетьман з Польськими військами».

Глухівський краєзнавець Володимир Ткаченко вважає, що після затяжного штурму Глухівської фортеці поляки, так і не досягши ніяких результатів, в ніч з 19 на 20 лютого 1664 року «почали відходити двома напрямками: одна частина обозу пішла до переправи через село Чорториги (сучасне Шевченкове – Авт.) і містечко Вороніж, а друга, з полками драгунів і мисливців, – через Слоут, Гамаліївку і Шостку, де вже на тоді на річці Шустя (Шостка) біля села Локотки діяло селітрове чи селітрово-порохове підприємство». Він же звертає увагу на жорстокість загарбників: «Вони знищили десятки тисяч нескорених фортець, які спочатку захищались, а потім, коли була досягнута домовленість з нападаючими поляками, складали зброю і відкривали ворота своїх фортець. Більше того, в межах багатьох фортець було по-звірячому знищено все їх населення».

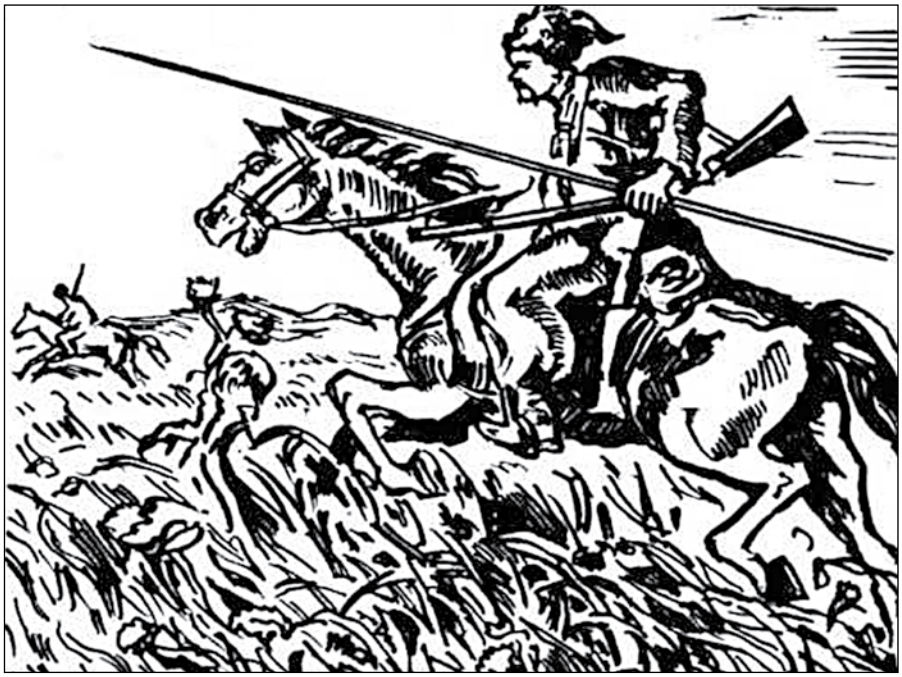

Відчули на собі силу іноземних карателів і слоутчани. Про події тих часів збереглася наступна легенда.

Було це в сиву давнину, ще тоді, як намагалися поляки Глухів полонити. Того часу збудували козаки у Слоутському лісі фортецю і назвали її Січчю. Вирішили загарбники, що коли місто їм не по зубам, то хоч Січ здобудуть, і оточили її. Чекають, коли без їжі і води згинуть козаки, тоді й заберуть добро померлих.

Бачать козаки, що їжі не надовго вистачить, а води зовсім немає. Почали вони криницю копати. Важка то робота, бо у самому піску довелось воду шукати. Що викопають – обсиплеться і знищить зроблене. Копають, копають, а води немає. Ось уже половина копачів заслабла. Радіють вороги, що гинуть козацькі душі.

Лишився тільки один чоловік, який ще сили мав заступ тримати. Чистить він дно криниці і бачить перші крапельки води, мов росу на листочках. Радіти б, та покидають сили козака. Помирати у криниці гріх, то вже чудом якимось піднявся він на поверхню, аж зирк – у криниці вода піднімається.

Наповнилась криниця, вже й через край біжить. Напоїв козак побратимів своїх, сам напився. Ожили люди. А тут і допомога з Глухова надійшла. Довелося загарбникам рятуватися.

Очевидно, що тут мова йде про московське військо під командуванням боярина Григорія Ромадановського (? – 1682) та полки гетьмана І. Брюховецького, які переслідували відступаючих поляків, і, вірогідно, їх шлях пролягав через Слоут, що підтверджується географічно.

Криницю назвали Великою Січовою, Казали, що матінка-земля віддала свої сльози, щоб козаків врятувати.

Логічно, що за селом має бути велика козацька могила. Узвишшя як в самому Слоуті, так і навколо нього (крім Говорунової гори (207, 3 м), розташованої недалеко від траси Береза – Ямпіль) сягають 180-200 м над рівнем моря. Два найбільших знаходяться на полі між Слоутом і Собичевим, біля Долини. Ще на початку XX ст. там був Карпійчин хутір. Географічно природні підвищення називаються Карпічиною горою. Вони мають довкола Слоута найбільшу висоту – 208, 6 м. На нашу думку, там мабуть і поховані козаки, що загинули чи в цій сутичці, чи під час постійних середньовічних воєн. Відомо, що коли ховали козаків, то землю для кургану носили шапками. Такий звичай дійсно був у запорізьких козаків.

Багато часу спливло відтоді. Зникла Січ. А криниця у Слоутському лісі збереглася. Кажуть, що найкраща вода в селі – з неї…

Глухов на пороге НЭПа

(Из воспоминаний А.Ф.Гончарова)

В марте 1921 года, когда «военный коммунизм» доживал в стране свои последние дни, в Глухове произошло событие, которое местные обыватели назвали «операцией по ликвидации буржуазии». Объектом операции были так называемые «бывшие люди», жизненный уровень которых в дореволюционное время был намного выше, чем во всех остальных. Из этой категории лиц в городе на тот момент остались лишь представители мелкой буржуазии,кое-ктоизмелкопомещичьего сословия и небольшое количество высокооплачиваемых в прошлом интеллигентов. Крупных богачей к этому времени в Глухове уже не было вовсе: большая их часть скрылась за границу или в другие города нашей страны, кое-кого скосил в пути сыпной тиф.

Целью проводимой операции было выявление и изъятие у «бывших» золота, серебра, бриллиантов и прочих вещей (например, оружия). Способ осуществления операции заключался в обыске вышеуказанной категории лиц одновременно по всему городу в течение одного дня. Надо сказать, что всякого рода экспроприации, обыски, конфискации и изъятия проводились в Глухове с первого дня установления советской власти (достаточно вспомнить контрибуцию, наложенную на городские помещичье-буржуазные слои в январе 1918 года). Однако они не носили такой массовый, четкий и высокоорганизованный характер.

Операция вовсе не ставила своей целью ликвидировать мелкую буржуазию как класс. Наоборот, ей предоставлялась возможность в наступающем НЭПе брать в аренду небольшие предприятия с применением на них наёмного труда. Это была последняя акция по экспроприации буржуазии. В течение всего НЭПа какие бы то ни было конфискации и связанные с нею обыски были полностью прекращены.

Однодневная общегородская операция по выявлению и изъятию у буржуазии драгоценностей была проведена приблизительно в начале апреля 1921 года, то есть в один из дней на стыке «военного коммунизма» и НЭПа. Для её проведения была мобилизована вся городская парторганизация. Город разбили на определённые районы. По каждому из них был составлен список домов, где надлежало произвести обыск и изъятие. За районами закреплялись соответствующие комиссии из пяти человек. В их расположение был предоставлен весь личный курсантский состав школы красных командиров.

Операция началась в 10 часов утра. К этому времени курсанты и красноармейцы оцепили все подлежащие обыску дома. Для их жильцов это оказалось полной неожиданностью, так как подготовка проходила в строгой секретности. Оцепление не давало возможности людям выносить что-либо из дома. Время от времени кто-то из оцепления входил в жилое помещение для наблюдения за его обитателями, чтобы воспрепятствовать попыткам спрятать ценности внутри дома. Каждый из домов находился в оцеплении до полного проведения в нём обыска. Некоторые из них были в осаде в течение пяти часов, другие – ещё дольше. О произведённом обыске и изъятиях составлялся соответствующий акт.

Осенью 1921 года в Глухове проводилась большая кампания по оказанию помощи голодающим Поволжья, пострадавшим в тот год от неурожая, вызванного сильной засухой. Перед городскими властями было поставлено две задачи: во-первых, как можно быстрее собрать у крестьян зерно по продналогу и отправить его по адресам; во-вторых, успешно провести кампанию по изъятию церковных ценностей и передаче их в фонд помощи голодающим. Для их выполнения в уезде была проведена большая идеологическая работа. В городе на каждом углу висели плакаты с изображениями выжженной солнцем растрескавшейся окаменевшей земли и измождённых голодающих. На многочисленных пунктах приёмщиками зерна работали высокопоставленные чиновники. Зерно ссыпали прямо в вагоны на железнодорожной станции, а также в помещения всех магазинов города, превращённых теперь в зерновые склады. Но если выполнение первой задачи не вызывало вопросов, то решение второй требовало деликатного подхода. Положение осложнялось тем, что правящая верхушка православной церкви во главе с патриархом Тихоном противилась этому и призывала верующих препятствовать изъятию церковных ценностей. После большой разъяснительной работы, проведенной на многочисленных собраниях, была проведена соответствующая операция. Учёт изъятых ценностей в присутствии верующих-прихожан производила специальная комиссия. Во время изъятия церковь охранялась бойцами ЧОНа. Они же несли охрану во время доставки ценностей до пунктов их сдачи. Спустя где-то месяца полтора в Глухове было вывешено объявление, подписанное председателем уисполкома Романовым, в котором говорилось, что за успешное и образцовое выполнение заданий Центра по изъятию церковных ценностей городу

вышестоящими советскими органами вынесена благодарность.

Переход на новую экономическую политику в Глухове ознаменовался тем, что все мелкие предприятия (а крупных в городе не было вообще) были, за небольшим исключением, сданы в аренду мелкой буржуазии. В отдельных случаях их арендовали бывшие владельцы (например, Каспин взял в аренду ранее принадлежавшую ему мельницу). Несколько мелких предприятий продолжало оставаться в руках государства. К их числу относились городская электростанция, типография и, как это ни удивительно, фотография Любомирского на углу Киево-Московской и Институтской улиц. Теперь она стала именоваться Глуховской советской фотографией. Её заведующим назначили Фильченко – бывшего красного партизанского атамана на Глуховщине, а его заместителем и специалистом – бывшего владельца фотографии Любомирского. Как-то непривычно было видеть лихого Фильченко, глуховского Стеньку Разина, в такой «неромантической» роли.

Развернулась в Глухове и небольшая частная торговля. Главным образом это были базарные палатки – рундуки. В это время заметно улучшилось материальное положение рабочих и служащих. В 1922 г. (уже после полного перехода на НЭП) месячная зарплата рабочих составляла примерно 30-50 руб., мелких служащих (например, машинистки) – 30 руб., средних служащих (учителя, врачи, заведующие городскими и уездными учреждениями) – 40-100 руб. Высокоответственные работники (директора, главные инженеры заводов и пр.) получали от ста до нескольких сотен рублей. Такова была номинальная заработная плата рабочих и служащих в устойчивой валюте в начале НЭПа. Чтобы понять реальную платежеспособность населения, следует привести цены, существовавшие в то время. Так 1 кг черного хлеба стоил 6 коп., пирожное – 3 коп., молодая упитанная дойная корова – 30 руб.

Во избежание возможного в новых экономических условиях «обуржуазивания» (или как тогда официально именовалось «хозяйственного обрастания»), для коммунистов был установлен предельный максимум получения денег из положенной им по должности заработной платы (так называемый партмаксимум). В начале НЭПа он составлял 200 руб. в месяц. Таким образом, если коммунист занимал должность с окладом свыше партмаксимума, он имел право оставить себе из месячной зарплаты 200 руб., а остальные должен был сдать в партийную кассу.

При переходе от «военного коммунизма» к НЭПу наряду с улучшением материального благосостояния работающих людей возникло и явление противоположного порядка – безработица. Были созданы биржи труда, через которые производился приём на работу. По мере роста промышленности росла и потребность предприятий и учреждений в рабочей силе. Численность безработных постепенно уменьшалась, а тем, кто стоял на бирже, выплачивалось ежемесячное пособие до 10 руб.

Новые экономические условия не могли не оказывать влияния на и детские учреждения. Из глуховского детдома почти полностью возвратили в семьи тех детей, чьи родители ещё были живы. Сюда на воспитание стали поступать беспризорники, то есть дети, потерявшие своих родителей во время Первой мировой и гражданской войн. За учащимися профшкол были сохранены в прежних размерах и жалование (примерно 3-4 рубля в месяц), и паёк. Студенты вузов также получали стипендию (до 7 руб.) и паёк. Выдача пайков учащимся профшкол и техникумов, студентам вузов продолжалась вплоть до начала 1923/1924 учебного года. К осени 1923 г. выдача пайков всем другим категориям населения была повсеместно прекращена.

С введением НЭПа в городе стало налаживаться регулярное железнодорожное сообщение, однако в первые его годы перевозка пассажиров продолжала осуществляться в товарных вагонах. Как раз в это время (приблизительно в 1921 г.) на железнодорожной линии Глухов-Ворожба был восстановлен мост через р. Сейм (между станциями Шечково и Тёткино). Надо сказать, что этот злополучный мост в течение четырёх лет (1917-1921) пришлось восстанавливать пять раз: весной 1917 года его разрушил паводок, а спустя полгода его восстановили; в марте 1918 года мост взорвали части Красной Армии в тот момент, когда немцы подошли к Сейму, а восстановили в декабре этого года; в августе 1919 года мост постигла та же участь при подходе сюда деникинцев (восстановлен в октябре); в ноябре 1919 года при отступлении его снова взорвали деникинцы и так он стоял до 1921 года, когда его восстановили окончательно. Когда же мост отсутствовал, люди добирались до нужного населённого пункта следующим образом. Поезд, доехав до Сейма, высаживал пассажиров, а те, в свою очередь, переходили через реку по временным мосткам летом или по льду зимой, и достигнув противоположного берега, пересаживались на ожидавший их поезд.

В 1922 году было положено начало радиофикации Глухова. В городе начали строить радиостанцию. Её высокую антенну воздвигли над Красной Горкой рядом с двухэтажным особняком, ранее принадлежавшем Терещенко.

Переход советской власти от политики военного коммунизма на позиции НЭПа был для неё одновременно и победой и поражением. Строительство социализма протекало в напряжённом соревновании с мелким частным капиталом, и это соревнование получило название «кто кого».

На фото: торговые ряды Глухова. Начало XX ст.

Надія ЯЩИК

Реставратор НЗ «Глухів»

Реставрація археологічного текстилю початку XVII ст.

Упродовж тисячоліть людство намагалося зберегти та передати майбутнім поколінням свої знання, звичаї, культуру. В різні часи по-різному ставилися до проблеми збереження надбання цивілізацій. Під час лихоліть хтось руйнував та знищував, а хтось, навпаки, докладав неймовірних зусиль, щоб по крихтах зібрати для нащадків те, що віддзеркалює їх історію та культуру. Зберегти матеріальну пам'ятку, продовжити її життя, донести інформацію першоджерела до прийдешніх поколінь – основні завдання наукової консервації та реставрації.

Написати статтю спонукала рідкісна знахідка, виявлена завідувачем науково-дослідного відділу Національного заповідника «Глухів» Ю.А. Коваленком. У 2003 р. під час досліджень підвалів Миколаївської церкви (1693-1695) у Глухові ним було знайдено поховання жінки у цегляному склепі, яке він датує першою половиною-серединою XVII ст. У похованні під залишками зотлілих дошок та будівельним сміттям були виявлені рештки одягу. Невеликі фрагменти не дозволяли достеменно відтворити костюм небіжчиці.

Кілька років про знахідку майже не згадували, аж поки у 2009 р. під час прибирання будівельного сміття під Миколаївською церквою було знайдено ще дев'ять фрагментів шовкової тканини, ідентичної до знайденої Ю.О. Коваленком у 2003 р.

Перші кроки дослідження фрагментів шовкового одягу були зроблені в 2008 р. реставратором Т.Н. Крупою. Наступним етапом робіт стала розробка програми та підбір методів реставрації і консервації, необхідних для археологічного текстилю.

Під час реставрації проведено пластифікацію тканини водно-спиртовим розчином гліцерину (гліцерин : спирт : вода – 1 : 3 : 6), механічну чистку від залишків дерева, демонтаж металевої фурнітури, водну очистку в розчині трилону-Б (5 %). Було очищено металеву фурнітуру від забруднень та корозії розчином лимонної кислоти (8 %) з проміжним механічним очищенням та глибоким промиванням. Після просушування та знежирення металеву фурнітуру законсервовано акриловим лаком на водній основі. Тканину оброблено закріплювачем-апретом та здубльовано на нову основу (тоновану природнім барвником). Остаточно фрагменти було змонтовано шовковими нитками з відтворенням авторських швів.

Робочий момент реставрації

Фрагмент археологічного текстилю до реставрації

Тепер із впевненістю можна сказати, що ми маємо справу із жіночим жупаном (верхній одяг) золотаво-коричневого кольору. Він зшитий впритул, має застібку з густо посадженими кулеподібними ґудзиками, стоячий комір. Рукава, які внизу розрізані і мають застібки у вигляді гачків, закінчуються обшлагами-заковтишами з іншої тканини. З обох боків між передом і спинкою вшиті прямокутні клини, укладені дрібною складкою.

Тканина, з якої пошитий жупан, широко застосовувалася в одязі панівної верхівки того періоду. В її узорі простежуються східні мотиви: стилізовані рослинні розводи з листя, стебел, плодів комбінуються з зображенням тварин.

Збереження матеріальної пам'ятки і продовження її життя сприяє глибшому вивченню, доступу більшого кола науковців до першоджерела, що дає змогу бачити і розуміти суспільно-економічний і культурний розвиток міста Глухова в XVII ст. зокрема і Сіверської землі загалом.

Олександр МІРОШНИЧЕНКО
Науковий співробітник НЗ «Глухів»

Книжкові володарі або екслібриси

Любов до книги починається із запаху щойно віддрукованої палітурки. Він не схожий на жоден аромат. Беручи нову книгу в руки, хочеться відкрити її та дізнатись, що ж там всередині. Книги наче квіти – спочатку яскраві та привабливі, а згодом сухі та крихкі. Та кожна книга, як і квітка в сухому суцвітті, через все життя несе в собі те, що вклав її творець в колись білі аркуші паперу. Але жодному авторові невідомо, в чиїх руках вона може опинитися.

Друковані видання належать до числа найінформативніших та найпопулярніших першоджерел. До них звертаються під час написання статей та наукових праць. Їх перечитують сотні людей, і кожний знаходить для себе щось нове. На переважну більшість читачів вони справляють особливе враження, залишаючи свій відбиток у думках та серці. Та є серед них і такі, які не проти лишити на сторінках книги особисті позначки і тим самим довести свою владу над нею.

Прагнення до привласнення притаманне кожній людині. Досить згадати, як за шкільною партою ми вимальовували у підручниках своє ім'я чи іншу «гравюру». Але мова зараз піде не про книжкових вандалів,

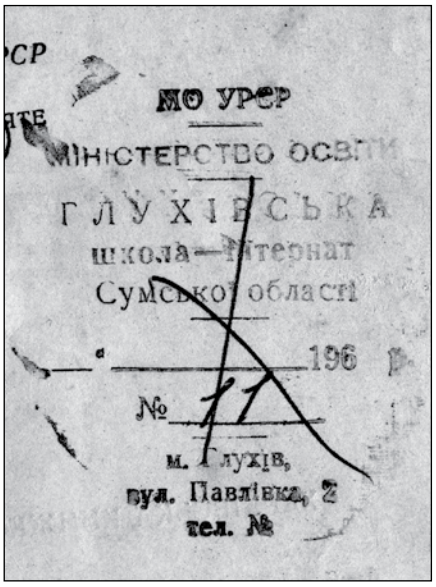

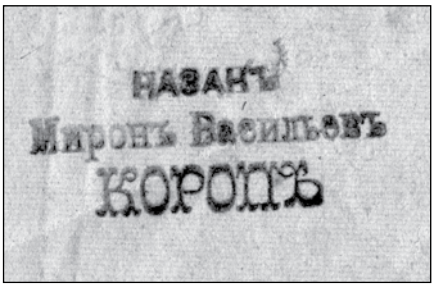

а навпаки – про відображення особливого ставлення до друкованих «товаришів». Одним із проявів такої поваги є екслібрис (лат. ex libris – із книг) – книжковий знак або художньо виконана етикетка з прізвищем хазяїна книги. Попередниками екслібрисів були написи власників на рукописних книгах. «Золотим часом» екслібристичного мистецтва без перебільшення можна назвати XV-XVI ст. Прекрасні художні витвори з написами девізів їх володарів прикрашали сторінки книжок багатющих бібліотек заможних верств населення тодішньої Європи та Далекого Сходу. Але як тільки книги стали загальновживаними, а не вишуканими цяцянками багатіїв, мистецтво написання екслібрисів почало згасати.

Спадкоємцями екслібрисів, на нашу думку, стали…печатки. Так-так, ті звичайні печатки, які можна побачити на сторінках абсолютно всіх бібліотечних зібрань, що належать громадам або приватним особам. Тим не менше ці відбитки зберегли своє головне призначення – позначити власника книги. На перший погляд звичайна печатка майже нічого цікавого з себе не вдає, але для дослідників вона все ж таки є допоміжним джерелом інформації. Для підтвердження цієї думки наведемо наступні приклади.

У НЗ «Глухів» на тимчасовому зберіганні знаходиться декілька видань із печатками, до того ж кожне з них має свої обставини, за яких воно потрапило до заповідника. Так в одній з книжок (1906 р.) є печатка з написом «Казакъ Миронъ Васильевъ Коропъ». Маючи інформацію про соціальний

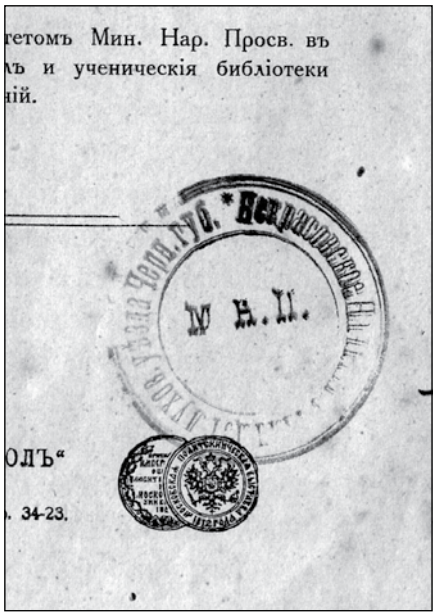

статус, прізвище, ім'я та по-батькові власника, можна проводити подальше дослідження метричних книг або архівних документів, де зустрічається прізвище даної людини з прив'язкою до конкретної місцевості. Інша книга має штемпель, де крім позначки «Глухівська школа-інтернат» указана адреса «вул. Павлівська», на якій знаходиться цей освітній заклад. На теперішній день назва вулиці змінена і носить ім'я Героя Радянського Союзу М.І. Жужоми. Ця на перший погляд мізерна інформація може надихнути дослідника на роботу з корпусом документів та картографічних матеріалів, пов'язаних з хутором Павлівським, назву якого запозичила вулиця до свого перейменування. Таких аналогій можна провести безліч, і в кожному випадку власне екслібриси будуть каталізаторами у пошуку інформації.

У сучасному світі комунікаційних технологій книжки, що здавна були володарями домашніх поличок, поступово втрачають своє домінуюче положення. Але все ж таки серед людей продовжують існувати їх справжні цінителі, які і досі прикрашають сторінки власних бібліотечних зібрань екслібрисами. Любіть та цінуйте книги!

ГЛУХІВСЬКИЙ перець

Сторінками минулого

Постійний агент буфету

Ми жалкуємо, що не можемо зобразити березівського агента уповмінзагу Григорія Цілуйка у вертикальному положенні. Це не так легко зробити, бо навіть за столом, де, як правило, прийнято сидіти, і то його нездоланно тягне у горизонтальну позицію.

Щодня, хоч він п'є ту горілку нещадно, але й вона робить своє діло теж нещадно. Оце, як бачите, доки добрі люди відстірують чорну шинелю, яка разом зі своїм власником побувала цими днями в гнилищах і калюжах, агент підбиває підсумки своїх подвигів у першому кварталі.

Результат феноменальний. Поставка молока по селу Березі виконана на 71 %, а закупівлі... на 7,3 %. Біжучі і далеко поверхові підрахунки свідчать, що горілки цей «почесний» заготувач випив набагато більше, ніж закупив для держави молока.

Не втрачаємо надії, що послуги Цілуйка будуть достойно оцінені уповмінзагом.

А. Раєвський

Шановний перче!

Колись ти розповідав, як доблесні пожежники з села Землянка проспали пожежу. Щодо слоутських майстрів вогнегасної справи, то їх сон не бере – бояться, щоб у пождепо сажа не загорілась...

Або спробуй, наприклад, приступити до виконання своїх обов'язків, коли на конях щодня роз'їжджає сільське начальство, а бочки стоять без коліс і води (воїстину: ні туди і ні сюди).

Недавно був зручний момент, коли пожежники мали повну можливість продемонструвати свою відвагу. Але підвела наша кульгава «Безкульша». Безсовісна кобила, запряжена під гарячу руку, ухитрилася довезти бочку на розбір шапок...

Так що, як бачиш, не все гаразд і у пожежників Слоутської сільради, головою якої є тов. Шакотько.

П. Приходченко

Четвертий лишній

Є така гра в третього лишнього. Для цього треба стати в коло по двоє, ну а дальші дії відомі, мабуть, всім.

В їдальні міськторгу, яка в побуті відома під назвою «студентська», цю гру дещо відшліфували, і стала вона не в третього, а в четвертого лишнього.

У прохолодному залі в коло ставати не треба. Краще сісти за чотирикутний столик.

– Дайте нам на чотирьох чотири бокали пива, – попросили ми офіціантку.

Через деякий час пиво появилося у графині. З цього моменту і починається гра. Десь на майданчику бігає третій лишній, а тут від столика до буфету не менш ретельно починає бігати четвертий лишній.

Справа у тому, що як ми не перевертали догори дном графин, а в четвертий бокал, за які заплачено гроші, капати не хоче.

– Не може такого бути, тут щось не так, – заявила буфетниця Віра Шумейко. – Я так продаю, як і інші буфетниці, і ніхто ще не скаржився.

Знайшовся розумний чоловік, який запропонував наповнити чотири бокали і спробувати перелити їх до порожнього графина. Так і зробили. Якщо раніше четвертим лишнім був наш товариш, то цього разу четвертим лишнім виявився бокал з пивом, бо що ми не робили, а вміститися в графині йому не було куди.

Отак і торгують в цій їдальні. Особливо жваво пиво продається в той час, коли міський водопровід виключається на півдня, а сонце палить якнайсильніше...

А. Раєвський

Газета «За перемогу!», квітень 1955 р.

Подано мовою оригіналу.
Підготовила до друку Неля Пінчук

Національний заповідник «Глухів» запрошує

глухівчан та гостей міста оглянути панораму древнього Глухова з вежі міського водогону, здійснити мандрівку його вулицями й площами, відвідати храми і музеї, помилуватися чарівними місцевими краєвидами. Довідки та замовлення екскурсій за тел. (05444) 2-35-57.

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»
Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.
Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net
Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника
Верстка Віктора ІСАЄВА
Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»
м.Шостка, вул. К.Маркса, 69
Підписано до друку 15.08.2010 р.
Тираж — 500 примірників. Замовлення № 2574
Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА
Юрій КОВАЛЕНКО
Ірина МОШИК
Олександр МІРОШНИЧЕНКО
Віктор ІСАЄВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО